

Kahramanmaraş Depreminden Etkilenen Ergenlerin İyi Oluş Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*

Investigation of Well-Being Levels of Adolescents Affected by Kahramanmaraş Earthquake in Terms of Some Variables

Zila Özlem Kırbas¹

¹Dr. Öğretim Üyesi, Bayburt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
<https://orcid.org/0000-0003-4030-5442>

ÖZ

Amaç: Bu çalışma depremden etkilenen ergenlerin iyi oluş düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesini amaçlamıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı nitelikte olan araştırma, Türkiye’de deprem yaşanan illerin birinde liselere devam eden 154 öğrenci ile Nisan 2023- Haziran 2023 tarihleri arasında yapıldı. Veriler “Kişisel Bilgi Formu” ve “Ergenler İçin Beş Boyutlu İyi Oluş Ölçeği (EPOCH)” ile toplandı. Verilerin analizinde bağımsız gruplar t test ve One-Way ANOVA kullanıldı.

Bulgular: Çalışmada Ergenler İçin Beş Boyutlu İyi Oluş Modeli: EPOCH Ölçeği toplam puanı 65,30±11,59 bulundu. Ölçeğin alt boyut puanları sırasıyla bağlılık 3,17±0,77, kararlılık 3,35±0,69, iyimserlik 3,03±0,94, ilişkililik 3,86±0,88 ve mutluluk 2,89±0,83 bulundu. Ölçeğin iyimserlik ve ilişkililik alt boyut puanları ile ergenlerin okul başarı durumları arasında anlamlı fark bulundu (p<0,05). Ölçeğin bağlılık, kararlılık, iyimserlik, ilişkililik alt boyutları ve toplam puanları ile kardeş sayısı arasında anlamlı fark bulundu (p<0,05). Ölçeğin iyimserlik, ilişkililik, mutluluk alt boyut ve toplam puanları ile ergenlerin kaldıkları yer arasında anlamlı fark bulundu (p<0,05). Ölçeğin bağlılık ve ilişkililik alt boyut puanları ile hayatını kaybeden yakınları olan ergenlerle olmayanlar arasında anlamlı fark bulundu (p<0,01).

Sonuç: Depremden etkilenen ergenlerin iyi oluş düzeylerinin okul başarı durumları, kardeş sayıları, depremden sonra kaldıkları yer ve depremde ailedeki kayıp durumlarından etkilendiği sonucuna varıldı.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Ergenlik, İyi Oluş, Pediatri Hemşireliği

ABSTRACT

Objective: This study aimed to examine the well-being levels of adolescents affected by the earthquake in terms of some variables.

Method: The descriptive research was conducted between April 2023 and June 2023 with 154 students attending high schools in one of the earthquake-affected provinces in Türkiye. Data were collected with the “Personal Information Form” and the “Five-Dimensional Well-Being for Adolescents Scale (EPOCH)”. Independent groups t test and One-Way ANOVA were used to analyze the data.

Results: In the study, the total score of the Five-Dimensional Well-Being Model for Adolescents: EPOCH Scale was 65.30±11.59. The sub-dimension scores of the scale were 3.17±0.77 for commitment, 3.35±0.69 for stability, 3.03±0.94 for optimism, 3.86±0.88 for relatedness, and 2.89±0.83 for happiness, respectively. A significant difference was found between the optimism and relatedness sub-dimension scores of the scale and the school success of the adolescents (p<0.05). A significant difference was found between the commitment, stability, optimism, relatedness sub-dimensions and total scores of the scale and the number of siblings (p<0.05). A significant difference was found between the optimism, relatedness, happiness sub-dimension and total scores of the scale and the place where the adolescents stayed (p<0.05). A significant difference was found between the commitment and relatedness sub-dimension scores of the scale and adolescents who had relatives who died and those who did not (p<0.01).

Conclusion: It was concluded that the well-being levels of adolescents affected by the earthquake were affected by their school success status, number of siblings, where they stayed after the earthquake, and loss in the family during the earthquake.

Key Words: Earthquake, Adolescence, Well-Being, Pediatric Nursing

* Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 2024;14(1):150-156

DOI: 10.31020/mutftd.1364500

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 21 Eylül 2023; Kabul Tarihi - Accepted: 17 Aralık 2023

İletişim - Correspondence Author: Zila Özlem Kırbas < kirbas1972@hotmail.com >

Etik Kurul Onayı: Bayburt Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı (Tarih: 29/03/2023, Sayı: 136/5)

Giriş

Karşı konulması mümkün olmayan doğal afetler sonucunda büyük oranda can ve mal kayıpları yaşanmaktadır. Her yıl farklı ülkelerde azımsanamayacak sayıda çocuk ve ergen doğal afet deneyimlemekte ve bu olumsuz deneyimden farklı şekillerde etkilenmektedir.¹ Depremler doğal afetler içinde etki alanı en yüksek olan afet türüdür. Depremlerin yıkıcı etkileriyle bireysel ve toplumsal ruh sağlığı problemleri ortaya çıkmaktadır. Çok fazla yıkıma sebep olan ve ülkemizi de en çok etkileyen doğal afetlerin başında depremler gelmektedir.² Türkiye’de yaşanan afetlerin çocuk ve ergenlere yönelik etkilerini inceleyen araştırmalar 1992 yılında Erzincan ve 1995 yılında Dinar’da yaşanan depremlerden sonra başlayıp Marmara depremleri ile devam etmiştir.³ Ergenler içinde buldukları dönemin özelliklerinden dolayı fiziksel, duygusal ve sosyal yönden değişimlere uyum sağlama çabası gösterirken bir yandan da doğal afeti yaşamış olmaları onların afetlerin olumsuz etkilerine daha fazla maruz kalmalarına sebep olur.⁴ Gözübüyük ve arkadaşlarına göre afetlerden küresel anlamda çok sayıda çocuk olumsuz yönde etkilenmektedir ve afetlerden sonra çocukların psikolojik sağlık problemleri olabilmekte ve istismara maruz kalabilmektedirler.⁵ Afet deneyimleyen ergenlerde günlük aktivitelere yönelik ilgisizlik, uyku ve yeme sorunları, duygularda küntleşme, yalnız kalma isteği, saldırgan davranışlar, okula gitmek istememe, akran iletişimde bozulma, sosyal ilişkilerden uzaklaşma isteği, gelecek ile ilgili kaygı ve olumsuz düşünceler, suça yönelme, madde kullanımı, travma sonrası stres bozukluğu gibi problemler ortaya çıkabilir.⁶⁻⁸ Becker-Blease ve arkadaşları çalışmasında afet deneyimleyen çocukların saldırganlık, öfke ve depresyon yaşama durumlarının daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Aynı çalışmada afet tecrübesi olan bireylerin damgalanma korkusu nedeniyle danışman hizmetinden faydalanmak istemedikleri, afet deneyimlerinden önce tanılanmış olan mental sağlık problemlerinin afet deneyimi sonrası ağırlaştığı bildirilmektedir.⁹ İyi oluş kavramı; genel olarak mutluluk, yaşamdan doyum alma ve olumlu ruh sağlığına sahip olmayı içeren bir çatı kavramı ifade etmektedir. Birey haz veren deneyimleri haz vermeyenlere göre daha fazla yaşıyorsa o bireyin yüksek iyi oluş düzeyine sahip olduğu söylenebilir.¹⁰ İyi oluş düzeyinin yüksek olması bireylerin yaşamlarına ilişkin olumlu duygu ve düşüncelerinin baskın olduğunu göstermektedir.^{11,12} İyi oluş düzeyi düşük olan bireylerin ise anksiyete ve depresyona yatkın oldukları ve yaşamla ilgili olayları değerlendirmede olumsuz duygulara sahip oldukları belirtilmektedir.^{12,13} Yapılan bir çalışmada modern yaşam koşullarına sahip olmanın ve gelir düzeyinin iyi oluşun en önemli yordayıcıları olduğu, iyi oluşu birilerine güvenmenin ve yeni şeyler öğrenmenin açıkladığı bildirilmektedir.¹⁴ Ergenlik dönemi, bireylerin kendilerini ve dünyayı algılayışlarını içerdiği için kritik gelişim dönemlerinden biridir. Aynı zamanda ergenlik döneminin bireyin ilerleyen yaşantısı üzerindeki etkileri düşünüldüğünde iyi oluşun önemi büyüktür. Bu nedenle bu dönemdeki iyi oluşu arttırmak ruh sağlığını koruyabilmek ve riskli davranışları azaltabilmek için önemlidir.¹⁵ Yaşam olayları karşısında olumlu duygulara sahip olan bireylerin, stresli olayların yarattığı olumsuz etkilerle daha rahat başa çıkabildiği belirtilmektedir.¹¹ Bu nedenle ergenlerin gelişim düzeyleri, psikolojik iyilik halleri ve motivasyonları düzenli olarak kontrol edilmelidir.¹⁶ Özellikle de depremden etkilenen ergenlerin iyi oluşları oldukça önemlidir. Ergenlerin iyi oluşlarını artırmak ve ruh sağlıklarını korumak onların gelecekteki yaşantıları ile yakından ilişkili olmakla birlikte onların yaşamdan doyum alan yetişkinler olmasına olanak tanıyacaktır. Bu bağlamda ergenlerin iyi oluşlarını artırmak ve ruh sağlıklarını koruyabilmek adına ergen iyi oluşu ile ilgili çalışmaların yapılması bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeplerle bu araştırma depremden etkilenen ergenlerin iyi oluş düzeylerini sosyodemografik özellikler ve depremlle ilişkili değişkenler açısından incelemeyi amaçladı.

Yöntem

Araştırmanın Türü

Araştırma tanımlayıcı araştırma modeli ile gerçekleştirildi.

Araştırma Evreni ve Örneklem

Çalışma 2022-2023 eğitim öğretim yılında 25 Nisan- 01 Haziran 2023 tarihleri arasında Kahramanmaraş ili Dulkadiroğlu (20 lise) ve Onikişubat (44 lise) ilçelerinde toplam 64 lisede yapıldı. Ancak deprem nedeniyle bu liselerin çoğu zarar gördüğünden öğrencilerin büyük bölümünün binaların sağlam olduğu diğer liselere aktarılması ve eğitim öğretimin tam anlamı ile başlayamaması nedenleri ile liselere devam eden öğrencilerin net sayılarına ulaşamadı. Araştırma evrenini bu liselerde öğrenim gören öğrenciler oluşturdu. Örneklemine ise kolayda örneklem yöntemi ile kendisine ulaşılabilen, ebeveynlerin izin verdiği ve katılmaya gönüllü olan 154 öğrenci oluşturdu. Çalışma sonunda G*Power 3.1.9.7 analiz programı ile güç analizi yapıldı. Çalışmanın gücü; α değeri 0,05, etakare değeri 0,06 olarak alındığında etki büyüklüğü (d) 0,2526456 olarak tespit edilip 154 birey ile %80 olarak hesaplandı.

Araştırma Verilerinin Toplanması

Veriler “Kişisel Bilgi Formu” ve “Ergenler İçin Beş Boyutlu İyi Oluş (EPOCH) Ölçeği” ile toplandı.

Kişisel Bilgi Formu: Formda; öğrencinin yaş, cinsiyet, okul türü, kardeş sayısı gibi sosyodemografik özelliklerini ve depremden etkilenme durumunu sorgulayan sorular yer aldı.

Ergenler İçin Beş Boyutlu İyi Oluş Ölçeği: Ölçek ergenlerde iyi oluşu ölçmektedir. Demirci ve Ekşi tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır.¹⁷ Beş alt boyuttan (bağlılık, kararlılık, iyimserlik, ilişkililik, mutluluk) oluşan ölçeğin her boyutunda dört madde ve toplam 20 madde bulunmaktadır. Alınabilecek puanlar 20 ile 100 olan ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Beşli likert tipteki (“1-Hiçbir zaman” ve “5-Her zaman”) ölçekte alınan puanın artması öğrencilerin iyi oluş düzeylerinin arttığını göstermektedir. Ölçeğin toplam puanı için Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı, 0,95 bulunmuştur.¹⁷ Mevcut çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı, ölçeğin toplam puanı için 0,87 bulundu.

Etik ve yasal izinler alındıktan sonra çalışmada kullanılan veri toplama formları araştırmacı tarafından oluşturuldu. Ayrıca çalışmada kullanılan ölçek için de yazarlardan izin alındı. Veri toplama formları okul idarecileri ve öğretmenler aracılığı ile okul ve sınıfların WhatsApp gruplarında öğrencilerle paylaşılarak kendisine ulaşılabilen, ebeveynlerin izin verdiği ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerden veriler toplandı.

Etik Onay

Araştırma öncesinde Bayburt Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı'ndan 29/03/2023 tarih 136/5 sayısı ile etik kurul izni ve kurum izni alındı. Katılımcılara Helsinki Bildirgesi doğrultusunda çalışma hakkında bilgi verildi ve Bilgilendirilmiş Onam Formu için onamları alındı. Araştırmaya gönüllü katılımcılar dahil edildi. Çalışmanın her aşamasında Araştırma ve Yayın Etiğine uyuldu.

İstatistiksel Analiz

Elde edilen veriler SPSS 26 paket programında analiz edildi. Verilerin normal dağılımları Skewness ve Kurtosis katsayılarının (-1) - (+1) aralığında olup olmamasına göre değerlendirildi.¹⁸ Tanımlayıcı istatistikler için sayı ve yüzde , sürekli değişkenler için ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (SD) değerleri kullanıldı. Ergenlerin tanıtıcı özellikleri ile ölçekten aldıkları puanların karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t test ve

One-Way ANOVA testi ile posthoc analizler kullanıldı. Tüm testlerde istatistiksel önem düzeyi $p<0,01$ ve $p<0,05$ olarak alındı.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları vardı. İlk olarak, çalışmada, bir tür yanıt yanlılığına neden olabilecek öz bildirim dayalı ölçme araçları kullanıldı. İkincisi, bu çalışma kolayda örnekleme yöntemi ile ve deprem yaşanan sadece bir ilde yapıldığından sonuçlar genellenemez. Bu sınırlılıklara rağmen çalışmanın güçlü yönleri de vardı. Bu çalışma, depremden etkilenen ergenlerin iyi oluş düzeylerini sosyodemografik özellikler ve depremle ilişkili değişkenler açısından incelemesi bakımından değerlidir.

Bulgular

Çalışmada yer alan ergenlerin %57,8'i Anadolu Lisesi, %17,6'sı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, %12,3'ü Fen Lisesi ve %12,3'ü Anadolu İmam Hatip Lisesine devam etmekteydi. Ergenlerin %36,4'ü evlerinin hasar görmediğini, %19,5'i az hasar gördüğünü ve %44,1'i çok hasar gördüğünü bildirdi. Çalışmada EPOCH Ölçeği toplam puanı $65,30\pm 11,59$ bulundu. Ölçeğin alt boyut puanları sırasıyla bağlılık $3,17\pm 0,77$, kararlılık $3,35\pm 0,69$, iyimserlik $3,03\pm 0,94$, ilişkililik $3,86\pm 0,88$ ve mutluluk $2,89\pm 0,83$ bulundu.

Ölçeğin iyimserlik ve ilişkililik alt boyut puanları ile ergenlerin okul başarı durumları arasında anlamlı fark bulundu ($p<0,05$). Ölçeğin bağlılık, kararlılık, iyimserlik, ilişkililik alt boyutları ve ölçek toplam puanları ile ergenlerin kardeş sayıları arasında anlamlı fark bulundu ($p<0,05$). Kardeş sayısı değişkeni bakımından yapılan posthoc analizi sonucunda bağlılık alt boyutu için farklılığın tek çocuk olanlarla iki kardeş olanlar, iki kardeş olanlarla üç kardeş ve üzeri olanlar arasında olduğu; kararlılık alt boyutundaki farklılığın tek çocuk olanlarla iki kardeş ve üç kardeş ve üzeri olanlar arasında olduğu; iyimserlik alt boyutundaki farklılığın tek çocuk olanlarla iki kardeş ve üç kardeş ve üzeri olanlar arasında olduğu; ilişkililik alt boyutundaki farklılığın tek çocuk olanlarla iki kardeş olanlar arasında olduğu; toplam puanlar için farklılığın tek çocuk olanlarla iki kardeş ve üç kardeş ve üzeri olanlar arasında olduğu saptandı. Ölçeğin iyimserlik, ilişkililik, mutluluk alt boyutları ve ölçek toplam puanları ile ergenlerin kaldıkları yer arasında anlamlı fark bulundu ($p<0,05$). Depremden sonra kaldıkları yer değişkeni bakımından yapılan posthoc analizi sonucunda iyimserlik alt boyutu için farklılığın prefabrik evde yaşayanlar ile konteyner kent, başka şehir, kendi evi ve başka bir evde yaşayanlar arasında olduğu; ilişkililik alt boyutundaki farklılığın prefabrik evde yaşayanlar ile konteyner kent, başka şehir, kendi evi ve başka bir evde yaşayanlar arasında olduğu; mutluluk alt boyutundaki farklılığın prefabrik evde yaşayanlarla konteyner kent ve kendi evlerinde yaşayanlarla, başka şehir, kendi evi ve başka bir evde yaşayanlarla konteyner kentte yaşayanlar arasında olduğu; toplam puanlar için farklılığın prefabrik evde yaşayanlar ile konteyner kent, başka şehir, kendi evi ve başka bir evde yaşayanlar arasında olduğu saptandı. Ölçeğin bağlılık ve ilişkililik alt boyut puanları ile hayatını kaybeden yakınları olan ergenlerle olmayanlar arasında anlamlı fark saptandı ($p<0,01$) (**Tablo 1**).

Tablo 1. Ergenlerin tanımlayıcı özellikleri ile ölçek toplam ve alt boyut puanlarının karşılaştırılması

Değişkenler	s (%)	Bağlılık	Kararlılık	İyimserlik	İlişkिलilik	Mutluluk	İyi Oluş
Cinsiyet							
Kız	78 (50,6)	3,19±,78	3,42±,64	3,00±,90	3,96±,90	2,84±,87	65,75±11,20
Erkek	76 (49,4)	3,15±,78	3,28±,74	3,05±,98	3,75±,85	2,95±,79	64,84±12,05
		t=,298	t=1,314	t=-,346	t=1,490	t=-,848	t=,488
		p=,766	p=,191	p=,730	p=,138	p=,398	p=,626
Okul Başarı Durumu							
Orta	75 (48,7)	3,06±,83	3,30±,67	3,20±,99	3,71±,91	2,94±,82	64,90±13,60
İyi	79 (51,3)	3,28±,71	3,40±,71	2,86±,86	4,00±,83	2,85±,84	65,68±9,38
		t=-1,828	t=-,938	t=2,262	t=-2,032	t=,636	t=-,410
		p=,070	p=,350	p=,025*	p=,044*	p=,526	p=,682
Kardeş Sayısı							
Tek çocuk ¹	36 (23,4)	3,39±,72	3,81±,58	3,43±,61	4,17±,67	3,00±,63	71,27±7,89
İki kardeş ²	51 (33,1)	3,45±,87	3,29±,68	2,87±1,10	3,69±,99	2,91±1,05	64,92±13,61
Üç kardeş ve üzeri ³	67 (43,5)	2,84±,59	3,16±,64	2,93±,90	3,82±,86	2,83±,74	62,38±10,49
		F=12,255^a	F=12,227^b	F=4,428^c	F=3,364^d	F=,519	F=7,508^e
		p=,000**	p=,000**	p=,001**	p=,016**	p=,458	p=,000**
Depremden sonra kaldıkları yer							
Konteyner kent ¹	15 (9,7)	3,15±,82	3,06±,45	2,31±1,17	3,68±1,06	2,10±,82	57,26±15,54
Prefabrik ev ²	12 (7,8)	3,42±,74	3,45±,62	3,68±,46	4,77±,52	3,54±,57	75,75±7,61
Başka şehir ³	32 (20,8)	3,46±,90	3,28±,86	2,80±,98	3,60±1,03	2,96±,97	64,50±14,34
Kendi evleri ⁴	73 (47,4)	2,97±,65	3,43±,66	3,15±,88	3,96±,67	2,86±,69	65,61±8,03
Başka bir ev ⁵	22 (14,3)	3,27±,80	3,35±,65	3,07±,75	3,51±,94	3,09±,81	65,22±12,40
		F=3,023	F=1,048	F=4,848^f	F=5,780^g	F=6,360^h	F=4,700^k
		p=,038**	p=,384	p=,000**	p=,000**	p=,000**	p=,001**
Depremde aileden kayıp durumu							
Kayıp yok	107 (69,5)	3,05±,73	3,41±,58	3,12±,63	4,04±,60	2,92±,63	66,24±6,77
Kayıp var	47 (30,5)	3,45±,81	3,23±,89	2,81±1,40	3,44±1,23	2,84±1,17	63,17±18,30
		t=-2,977	t=1,247	t=1,436	t=3,156	t=,465	t=1,118
		p=,003*	p=,217	p=,157	p=,003*	p=,644	p=,269

*Independent T test **One-Way ANOVA ^aGames-Howell= 1>3, 2>3 ^bGabriel= 1>2, 1>3 ^cGames-Howell= 1>2, 1>3^dGames-Howell= 1>2 ^eGames-Howell= 1>2, 1>3 ^fGames-Howell= 2>1, 2>3, 2>4, 2>5 ^gGames-Howell= 2>1, 2>3, 2>4, 2>5^hGames-Howell= 2>1, 2>4, 3>1, 4>1, 5>1 ^kGames-Howell= 2>1, 2>3, 2>4, 2>5

Tartışma

Fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden olumsuz etkileri olan depremlerden sonra en fazla etkilenen en hassas ve savunmasız grupları çocuk ve ergenler oluşturmaktadır.^{8,19} Bireyin iyi oluş durumunun üretkenlik, olumsuz durumlarla başa çıkabilme, etkili iletişim ve kişiler arası ilişkiler geliştirme gibi birçok açıdan olumlu etkileri olmaktadır.²⁰ Bu sebeplerle bu araştırmada depremden etkilenen ergenlerin iyi oluş düzeylerinin sosyodemografik özellikler ve depremlerle ilişkili değişkenler açısından incelenmesi amaçlandı.

Çalışmada, ergenlerin iyi oluş toplam puanı 65,30±11,59 bulundu. Ümmet ve Demirci'nin ortaokul 7. ve 8. sınıflarda öğrenim gören 100 öğrenci ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin iyi oluş ölçeğinden almış oldukları puan ortalamaları 71,79±1,02 olarak bulunmuştur.²⁰ Yazar'ın lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada ölçek puan ortalamaları 69,59±13,75 bulunmuştur.²¹ Mevcut çalışmadaki ergenlerin puanlarındaki düşüklüğün nedeni depremi yaşamış olmaları ile açıklanabilir. İyi oluş kavramı genel olarak mutluluk, yaşamdan doyum alma ve olumlu ruh sağlığını vurgulamaktadır.¹⁰ Afet deneyimleyen ergenlerde günlük aktivitelere yönelik ilgisizlik, sosyal ilişkilerden uzaklaşma isteği, gelecek ile ilgili kaygı ve olumsuz düşünceler, suça yönelme, madde kullanımı, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon gibi problemler ortaya çıkabilmektedir.⁶⁻⁹ Ölçeğin alt boyut puanları sırasıyla bağlılık 3,17±0,77, kararlılık 3,35±0,69, iyimserlik 3,03±0,94, ilişkिलilik 3,86±0,88 ve mutluluk alt boyutu için 2,89±0,83 bulundu. Depremden etkilenen ergenlerin özellikle mutluluk alt boyut puanlarının diğer alt boyut puanlarına oranla düşük olduğu görüldü. Çalışma bulguları mutluluk alt boyut puanı dışında Yazar'ın bulguları (bağlılık 3,29±0,91, kararlılık 3,23±0,85, iyimserlik 3,33±0,96, ilişkिलilik

3,88±0,97 ve mutluluk 3,42±0,97) ile benzerlik göstermektedir.²¹ Mevcut çalışmada mutluluk alt boyut puanının düşük olması ergenlerin yaşanan depremden önemli ölçüde etkilendiklerini düşündürmektedir. İyi oluş düzeyleri düşük olan ergenler anksiyete ve depresyon gibi psikopatolojilere daha yatkın olabilmektedir ve yaşamla ilgili olayları değerlendirmede olumsuz duygulara sahip olabilmektedirler.¹²

Çalışmada ölçeğin iyimserlik ve ilişkililik alt boyut puanları ile ergenlerin okul başarıları arasında anlamlı fark vardı ($p<0,05$). Yazar'ın çalışmasında öğrenci okul başarı durumları ile ölçeğin toplam puanları ve tüm alt boyutların puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur.²¹ Bu durumun çalışmanın yapıldığı zamanda yaşanan depremin etkileri ve çalışma gruplarının deprem deneyimi ve yaş farklılığından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Çalışmada kardeş sayısının ergenlerin iyi oluşlarını etkilediği bulundu. Tek çocuk olanların ölçeğin bağlılık, kararlılık, iyimserlik, ilişkililik alt boyut ve toplam puanları diğerlerine göre daha yüksek bulundu. İtalya ve Çin depreminden etkilenen bireylerle yapılan çalışmalarda evin hasar görmesi ya da tamamen kullanılamaz hale gelmesi bireylerde gelişebilecek psikopatolojiler için risk faktörleri arasında belirtilmektedir.^{22,23} Travma sonrası stres bozukluğu, depresyon gibi psikopatolojiler bireylerin iyi oluşunu olumsuz yönde etkilemektedir.^{12,13} Çalışmada ergenlerin depremden sonra kaldıkları yer değişkeninin onların iyi oluşlarını etkilediği bulundu. Prefabrik evde yaşayanların ölçeğin iyimserlik, ilişkililik, mutluluk alt boyut ve toplam puanlarının konteyner kent, başka şehir, kendi evi ve başka bir evde yaşayanlardan daha yüksek olduğu saptandı. Bunun nedenleri çok farklı olabilir. Arkadaş çevreleri, yaşadıkları afetin etkileri, kendilerini güvende hissetmeleri bu durum üzerinde etkili olmuş olabilir. Yapılan bir çalışmada da iyi yaşam koşullarına sahip olma ve birilerine güvenmenin iyi oluşun en önemli yordayıcıları olduğu bildirilmektedir.¹⁴ Çalışmada depremden yakınıni kaybeden ergenlerin ölçeğin bağlılık alt boyutundaki puanlarının kaybı olmayan ergenlerden daha yüksek olduğu bulundu. Bu durum ergenlerin hayata bağlılıklarına devam edebildiklerini göstermektedir. Ölçeğin ilişkililik alt boyut puanları ise yakınıni kaybetmeyen ergenlerde daha yüksek saptandı. Bu durum yakınlarını kaybetmeyen ergenlerin kaybedenlere oranla çevreleri ile ilişkilerinde memnun olduklarını, çevrelerindeki bireylerden ilgi gördüklerini, kendilerini değerli hissettiklerini ve çevrelerindeki bireyler için aynı duyguları yaşadıklarını düşündürmektedir. Yakınları olan ergenlerin iletişim ve kişiler arası ilişkilerine devam etmelerinin onları olumsuz ruh sağlığı ve sonuçları yönünden koruyucu olacağı düşünülmektedir.

Sonuç

Çalışmada, depremden etkilenen ergenlerin iyi oluş düzeylerinin okul başarı durumları, kardeş sayıları, depremden sonra kaldıkları yer ve depremden ailedeki kayıp durumlarından etkilendiği sonucuna varıldı. Bu sonuçlar deprem deneyimleyen ergenlerin iyi oluş düzeylerini artırmaya yönelik politikaların geliştirilmesi, önleyici ve iyileştirici hizmetlerin planlanması gerekliliğine işaret etmektedir. Ergenlerin iyi oluşunu artırma konusunda hemşireler, çocuk gelişim uzmanları, psikologlar, eğitimciler ve birçok meslek uzmanının katılımı ile etkin uygulamalar geliştirilebilir.

Depremin etkileri nedeniyle ergenlerde depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikopatolojiler görülebilmektedir. Bu nedenlerle risk grubundaki ergenlerin belirlenerek gelişebilecek psikopatolojilerin önüne geçebilmek adına danışmanlık hizmeti almalarında yol gösterici olarak hemşirelere önemli görevler düşmektedir. Bu çalışma sonuçları deprem nedeniyle ergenlerdeki iyi oluşun etkilenebileceğini gösterdiğinden bu gruba bakım veren hemşirelerin bu konuda duyarlı olmaları gerekmektedir. Çünkü bu dönemdeki iyi oluş bireyin daha sonraki yaşam dönemlerini de önemli ölçüde etkilemektedir.

Bu çalışmanın sonraki araştırmalara da yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Araştırmacılara yaşanan farklı felaketlerden sonra ve farklı yaş grupları ile araştırmalar planlamaları önerilebilir.

Bilgi

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Onay

Bayburt Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı'ndan 29/03/2023 tarih 136/5 sayısı ile etik kurul izni alınmıştır.

Kaynaklar

1. AFAD (2023). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Erişim adresi: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> Erişim Tarihi: 14.05.2023
2. Aker AT, Karakılıç H. Erciş ve Van depremi bağlamında Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği ve Türkiye Psikiyatri Derneği. Aker AT, Aydın N, Beşiroğlu L, Çelik F, editörler. Van- Erciş 2011 Depremleri TPD Etkinlikleri ve Deneyimleri'nde. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları. 2014;1-19.
3. Bulut S. Depremden sonra çocuklarda görülen travma sonrası stres tepkilerinin yaş ve cinsiyet açısından karşılaştırılması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi 2009;4(31):43-51.
4. Erden G, Erman H, Öztan N. Çocuklar ve ergenlerde travmatik yaşantılar ve baş etme. Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği, Psikososyal Uygulamalar Katılımcı Kitabı. 2011;97-141.
5. Gözübüyük AA, et al. Olağanüstü durumlarda çocuk sağlığı. Journal of Clinical and Experimental Investigations. 2015;6(3):324-330.
6. Azzollini S, et al. Applications of Psychological First Aid in disaster and emergency situations: its relationship with decision making. Athens Journal of Social Sciences 2018;5(2):201-213.
7. Limoncu S, Atmaca AB. Çocuk Merkezli Afet Yönetimi. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E- Dergisi 2018;13(1):132-143.
8. Karabulut D, Bekler T. Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. Doğal Afetler ve Çevre Dergisi 2019;5(2):368-376.
9. Becker-Blease KA, Turner HA, Finkelhor D. Disasters, victimization, and children's mental health. Child Development 2010;81(4):1040-1052.
10. Myers JE, Sweeney TJ, Witmer M. The well of wellness counseling for wellness. Journal of Counseling & Development. 2000;78(3):251-266.
11. Fredrickson BL, Joiner T. Positive emotions trigger upward spirals toward emotional well-being. Psychological Science 2002;13(2):172-175.
12. Diener E. Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. American Psychologist 2000;55(1):34-43.
13. Diener E, et al. Subjective well-being: Three decades of progress. Psychological Bulletin 1999;125(2):276-302.
14. Diener E, Tov W. Well-being on planet earth. Psychological Topics 2009;18(2):213-219.
15. Hoyt LT, et al. Positive youth, healthy adults: Does positive well-being in adolescence predict better perceived health and fewer risky health behaviors in young adulthood? Journal of Adolescent Health 2012;50(1):66-73.
16. Yüksel A, et al. Öğrencilerin okul başarılarını etkileyen temel değişkenler. Ulusal Eğitim Dergisi.2023;3(1):177-192.
17. Demirci İ, Ekşi F. Ergenler için beş boyutlu iyi oluş modeli: EPOCH ölçeğinin Türkçe formunun geçerliği ve güvenilirliği. Gençlik Araştırmaları Dergisi 2015;3(3):9-30.
18. Hair JF, et al. Multivariate Data Analysis: Pearson Education Limited. 2013.
19. Ataç M, Özsezer G. Depremden etkilenen çocuk ve ergenlerin ruhsal durumu ve hemşirelik yaklaşımı. Acil Yardım ve Afet Bilimi Dergisi 2021;1(1):22-27.
20. Ümmet D, Demirci G. Yaşam becerileri eğitimi kapsamında yürütülen grupla psikolojik danışma uygulamasının ortaokul öğrencilerinin iyi oluşları üzerindeki etkisi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 2017;45(45):153-170.
21. Yazar Y. Lise öğrencilerinin iyi oluş düzeyleri ile siber zorbalık siber mağduriyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 2019.
22. Dell'OSso L, et al. Impact of traumatic loss on post-traumatic spectrum symptoms in high school students after The L'Aquila 2009 Earthquake in Italy. J Affect Disord 2011;134(1-3):59-64.
23. Zhang W, Jiang X, Ho KW, Wu D. The presence of posttraumatic stress disorder symptoms in adolescents three months after an 8.0 Magnitude Earthquake in Southwest China. Journal of Clinical Nursing 2011;20:3057-3069.